

INGLIZ VA O‘ZBEK ASARLARDA “MEHMONDO‘STLIK”KA OID MAQOLLARNING IFODALANISHI

Najmiddinova Mehriqul Najmiddin qizi,

Teacher of Navoi State University

Email: mehriqul@nspi.uz

Tel: +998907313080

ORCID ID: 0009-0007-8449-3373

Annotatsiya. *Mehmondo‘stlik – har ikki madaniyatda qadimdan muhim axloqiy fazilat hisoblangan. O‘zbek xalqida mehmondo‘stlik yuqori qadrlanadi: uni insoniylik va bag‘rikenglik ramzi deb biladilar. Masalan, tadqiqotchi Orasta Yuldasheva ta’kidlashicha, “mehmondo‘stlik – insonning eng oliy xislatlaridan biridir” va o‘zbek xalq maqollarida mehmonlarga doimo hurmat bilan munosabat saqlanishi aks etgan. Shu sababli maqollarda mehmondo‘stlik yuksak qadrlanib, mehmon o‘ziga xos mehr-oqibat bilan kutib olinadi. Ushbu maqolada o‘zbek va ingliz madaniyatida mehmondo‘stlik tushunchasi qanday tasvirlangani va bularning umumiy va farqli jihatlari tahlil qilinadi.*

Keywords: *mehmondo‘stlik, dasturxon, baraka, mehmondorchilik, maqollar, hurmat, mehr-oqibat, do‘stlik, bag‘rikenglik, mezbon, urf-odatlar, uy.*

Abstract. *Hospitality has long been considered an important moral virtue in both cultures. Hospitality is highly valued in the Uzbek people: they consider it a symbol of humanity and tolerance. For example, according to researcher Orasta Yuldasheva, “hospitality is one of the highest qualities of a person” and Uzbek folk Proverbs reflect the fact that guests are always treated with respect. Hospitality has long been considered an important moral virtue in both cultures. Hospitality is highly valued in the Uzbek people: they consider it a symbol of humanity and tolerance. For example, according to researcher Orasta Yuldasheva, “hospitality is one of the highest qualities of a person” and Uzbek folk Proverbs reflect the fact that guests are always treated with respect. Therefore, hospitality is highly valued in proverbs, and guests are welcomed with special kindness. This article will analyze how the concept of hospitality is described in Uzbek and English culture and what these are common and different.*

Keywords: *hospitality, tablecloth, blessing, hospitality, Proverbs, respect, kindness, friendship, tolerance, host, customs, home.*

Kirish.

O‘zbek xalq maqollarida mehmondo‘stlik haqida ko‘plab ijobiy fikrlar mujassam. Quyida keng tarqalgan ba’zi maqollar keltiriladi va ularning ma’nosi tushuntiriladi:

“**Mehmon kelsa, pastga tush, Palov bermoq ahdga tush**” - mehmon kelganida mezbon o‘tirgan joyidan pastga tushib, mehmonni iliq kutib olish va unga palov

tayyorlashga ahd qilish kerak. Ya'ni, mehmonni eng oliy mehmondorchilik bilan kutib, dasturxon yozish majburiydir.

“Mehmon kelgan uyning chirog'i ravshan” Bu maqol mehmon kelgan uyda quvonch va baraka borligini bildiradi. Ya'ni, mehmon uyga kelsa, uyda nurli (ravshan) atmosfera, baraka va tinchlik hukm suradi.

“Mehmon – atoyi Xudo” (mehmon – ota bo'lib kelgan Xudo): Mehmonni xudoyimon hurmat bilan kutib olishga chaqiradi. Bu maqolga ko'ra, mehmon ilohiy mehmondek muqaddas sanalib, u kimsaga qora ko'z bilan qaralmaydi.

“Mehmon – otangdan ulug'” - Mehmon ota-onadan ustunroq darajada hurmatlanishi kerakligini bildiradi. Ya'ni, mehmonni oiladagi yaqinlar darajasida qimmatlidir.

“Chaqirilmagan mehmon – sariq itdan yomon” - Kutilmagan, chaqirilmagan mehmon begona yo'lbandeday ko'rinib, uy egasi uchun noqulaylik tug'diradi. Bu maqol butkul ijobiy bo'lmagan holatlar haqida ogohlantiradi.

Alpomish dostonidagi maqol: «Vaqti-bevaqt birovnikiga mehmon kelsa, otini ushlab, joy bor bo'lsa, ko'nglini xushlab jo'natsa, bu ham saxiy; agar joy bor turib, joy yo'q, deb qo'ndirmay jo'natsa, bu odam baxil». Bu Alpomish qahramonlik dostonidan olingan nasihat mehmondo'stlikning sahovatlilik belgisi ekanini ko'rsatadi.

Yuqoridagi maqollardan ko'rinib turibdiki, mehmonni qutlab, unga qulaylik yaratish o'zbek axloqida oliyanoblik mezoni sanaladi. Ustimizga chaqirilgan mehmon mehmondorchilikda hurmatga loyiq bo'lib, ba'zi maqollarda hatto Xudo nomi bilan tenglashtiriladi.

Metodologiya

Ingliz tilidagi maqollarda ham mehmondo'stlik mavzusi ko'tariladi, lekin ba'zan ijobiy, ba'zan salbiy tus oladi. Misol uchun, ba'zi mashhur ingliz maqollari va ularning tarjimalari:

“Guests bring joy and blessing” (Mehmon o'zi bilan shodlik va marhamat olib keladi). Bu maqolga ko'ra, mehmon kelishi uyga baxt keltiradi.

“A guest is a gift from God” (Mehmon – atoyi Xudo). Unda mehmon hayotga xudovand tomonidan uzatilgan ne'matdek qaraladi.

“Hospitality is the key to good friendships” (Mehmondo'stlik – do'stlikning kaliti). Bu maqol mehmondo'stlik orqali odamlar o'rtasida mustahkam do'stlik aloqalari yaratilishini ta'kidlaydi.

“Welcoming guests is like welcoming happiness into your home” (Mehmon kutish – uyga baxt kiritish). Mehmonni iliq kutib olish xonadonni yanada baxtiyor qiladi, deyilgan ma'noda.

Salbiy mazmundagi maqollardan biri: **“Guests, like fish, begin to smell after three days”** (Uch kundan ortiq yotib qolgan mehmon go'yoki yomon hid taratuvchi baliqdek). Unda mehmonning uzoq vaqt davomida qolishi noqulaylik tug'dirishi ta'kidlanadi.

“A guest who breaks something in the house is not forgotten” (Uyda biror narsa sinib ketgan mehmon hechqachon unutilmaydi). Bu maqol mehmon o'zini ehtiyotkor tutishi

lozimligini, mezbonning narsasiga zarar yetkazilganda esa salbiy taassurot qolishini ogohlantiradi.

Yuqoridagi maqollardan ko‘rinib turibdiki, ingliz xalqining mehmondo‘stlik bilan bog‘liq og‘zaki dono fikrlarida mehmon kelishi odatda ijobiy hodisa sifatida namoyon bo‘ladi. Biroq, xalq donoligining yana bir tomoni – mehmonning bor vaqtiga me‘yor belgilash – ham qayd etiladi.

O‘zbek adabiyotida mehmondo‘stlik mavzusi ko‘plab yirik asarlar va shoir ijodida muhokama qilingan. Misol uchun, Alisher Navoiyning *“Hayrat ul-abror”* dostonida u kimsasiz go‘zal bog‘ga o‘zini mezbon yoki mehmon deb hisoblamasligi haqida bayon qiladi:

“Navoiy bog‘ining bog‘boni Navoiydir, Bog‘bonlararo, bil, komroni Navoiydir. Navoiy mezbonmas, mehmon ham emas bog‘da, Bog‘ – O‘zbekiston, sultoni Navoiydir.”

Bu satrlarda Navoiy o‘zini mustaqil bog‘bon deb bilib, «bog‘ga (vatan) mezbon ham, mehmon ham emasman» deya ifoda etadi. Ya‘ni, u bu «bog‘» – O‘zbekiston – sultonidir, kimdir uning mehmoni bo‘la olmaydi. Bu misol orqali Navoiy mehmondo‘stlik tushunchasini vatan konteksti bilan uyg‘unlashtiradi.

Zamonaviy o‘zbek shoirlaridan Erkin Vohidov ham mehmondo‘stlik tasviriga murojaat qiladi. Uning *“Yangi yil archasiga”* she‘rida muallif archani (*“archajon”*) qish boboning uyidagi *“aziz mehmon”* deya tasvirlaydi:

“Qish boboning uyida – Aziz mehmon, — ko‘klamsan. Bugun uning to‘yida — Ayniqsa soq — ko‘rkamsan.”

Bu yerda *“Aziz mehmon”* (muqaddas mehmon) mavsumi (archajon) iliq kutib olinadi. She‘rda archaning oilaga kiritilishi mehmondo‘st an‘anasi bilan bog‘lanadi.

Shuningdek, o‘zbek xalq qahramonlik dostoni ****“Alpomish”**** da ham mehmondo‘stlik masalasi ochiq ko‘rinadi. Masalan, doston qahramonlari bir-birlarini qutlash orqali saxiylik namunasini ko‘rsatadilar: *“Vaqti-bevaqt birovnikiga mehmon kelsa, ... ko‘nglini xushlab jo‘natsa, bu ham saxiy...”* degan mulohazalar mehmondo‘stlikni sahovat bilan bog‘laydi. Keyinchalik, Alpomish va uning do‘stlari Qorajon ning huzurida mehmonlarga bag‘ishlangan ziyofat o‘tkazadi. Ulardan biri mehmonga *“katta semiz qo‘y so‘ygan edi”* va go‘shtini Qorajonga yetkazadi. Bu esa mehmondo‘stlikning go‘sh-taftar davri urf-odatlarini aks ettiradi. Shunday qilib, o‘zbek epik janrida ham mehmondo‘stlik marosimlari va ular bilan bog‘liq axloqiy qarashlar ko‘rinadi.

Natijalar va muhokamalar.

Ingliz adabiyotida mehmondo‘stlik tushunchasi ham qiyosiy nuqtai nazardan ko‘rib chiqiladi. Masalan, C.Charles Dickens o‘z asarlari orqali mehmondo‘stlikning bayramona tomonini tasvirlaydi. *The Pickwick Papers* asaridagi *“A Good-Humoured Christmas Chapter”* bo‘limida muallif Yangi yil bayramini kutib olishni *“hospitality, merriment, and open-heartedness”* – ya‘ni, mehmondo‘stlik, shodlik va ochiq yuraklilik fasllari deb ataydi Dickensga ko‘ra, Rojdestvo fasli insonlarni bir joyga to‘plab, iliq muhit va mehmondo‘st bayramlarni ta‘minlaydi.

Jane Austenning «Pride and Prejudice» romanida ham mehmondo'stlik ijobiy ohangda namoyon bo'ladi. Masalan, masxara ustasi Mr.Kollinz mehmonxonadagi ziyofatdo'st muhitni maqtab, **“hospitality and politeness”** (mehmondo'stlik va muloyimlik) uchun Bingley va uning oilasini tabriklaydi. Ushbu parchada mehmondo'stlik ingliz yuqori tabaqalarining ijtimoiy odob-axloqining muhim qismi sifatida yoritilgan.

Shekspirning ba'zi dramalarida esa mehmondo'stlik mavzusi murakkab, hatto og'riqli kontekstda ko'riladi. Masalan, *Timon of Athens* dramasida Timon bebaho ziyofatlar berish orqali do'stlariga mehmondo'stlik qiladi, lekin orada hurmat buzilib, do'stlari uni tark etgach, bu voqea tarannumi tragik uslubda ochib beriladi. Tadqiqotlarga ko'ra, Shekspir mezbon va mehmon munosabatlarini sadoqat, xiyonat va vaqt o'tishi kabi mavzular bilan bog'lab ko'rib chiqadi. Shunday qilib, ingliz dramaturgiyasi mehmondo'stlikni faqat nishona qilish yoxud do'stlik ramzi sifatida emas, balki insoniy munosabatlardagi qatlamli muammolar orqali ham shakllantiradi.

O'zbek va ingliz madaniyatlarida mehmondo'stlik umumiy jihatlari ham, farqli tomonlari ham mavjud. Har ikki xalq uchun mehmon kelishi – ijobiy hodisa: buning guvohi bo'lgan ko'pgina maqollarda mehmondo'stlik odamlar orasida do'stlik va bag'rikenglikni mustahkamlaydi. Masalan, har ikki til maqollarida **mehmon** kelishi ko'pincha baxt va suyuqli hodisa sifatida tasvirlanadi (inglizcha *“Guests bring joy...”*, o'zbekcha *“Mehmon kelgan uyning chirog'i ravshan”*).

Shu bilan birga, mehmondo'stlik tamoyillarida madaniy tafovutlar ham kuzatiladi. O'zbek madaniyatida mehmon eng oliy mehmondorchilik bilan qarshi olinadi: uni “ato” (uchastok ota), hatto “Xudo mehmoni” deb hisoblashadi. Mehmonni ko'proq hurmat qilish o'zbek urf-odatining bir qismi, mashhur maqollarda ham ushbu fenomen yaqqol ko'rsatiladi. Ingliz madaniyati mehmondo'stlikka o'xshash e'tibor berar ekan, bir tomondan mehmonni iliq kutib oladi, ikkinchi tomondan uning kelajagi uchun chegaralar belgilaydi. Masalan, ingliz maqollari «Mezbonning hurmati me'yordagina bo'lishi kerak» tamoyilini ham jo'ya qiladi: *“Guests, like fish, begin to smell after three days”*. Bu hukmga ko'ra, mehmonning uyda kerakidan ortiq qolishi noqulaylik tug'dirishi tabiiy sanaladi. Xuddi shunday, *“A guest who breaks something... is not forgotten”* maqoli mehmonning idrokini yuklab qo'yadi: u harakatlariga mas'uliyat bilan yondashishi kerak.

Shu bilan birga, ikki madaniyatda ham mezbon va mehmon o'rtasida o'zaro hurmat va axloq muhimligiga urg'u beriladi. O'zbekona talqinda *“Mehmon-izzatda, mezbon-xizmatda”* kabi maqollar ham mavjud. Ingliz tomonida ham zamonaviy adabiyotda mehmondo'stlik insoniylik belgisi ekanini e'tirof etadi. Masalan, Dickens asarlarida bayramlar davrida barcha uydagilar birlashtirilib, bir-biriga do'stona munosabatda bo'lishi ta'kidlanadi.

Xulosa.

Izlanishlar shuni ko'rsatdiki, o'zbek va ingliz madaniyatlarida mehmondo'stlik qadri bor, ammo u turlicha rang qabul qilgan. O'zbek an'alarida mehmon xuddi ajdoddek yuqori hurmatlanadi va unga bag'rikeng kutib olish majburiy hisoblanadi. Ingliz

adabiyotida esa mehmondo'stlik muhim ijtimoiy fazilat sifatida ko'p nishonlangan bo'lsa-da, unda ham o'dob-intizom va chegaralar haqida ogohlantiruvchi tamoyillar uchraydi. Hamma holatda ham mehmondo'stlik insonlar o'rtasidagi do'stlik va sog'lom munosabatlar ustuvorligini belgilaydi: mehmonni hurmat qilish orqali madaniyat ham, odamlar ham o'z ardoqlarini ko'rsatadi.

Adabiyotlar ro'yxati

1. Alpomish dostonining matni (PDF): *Alpomish dostoni*, 2019.staff.tiame.uzoyina.uz.
2. Austen J. *Pride and Prejudice* (1813).goodreads.com.
3. Dickens Ch. *The Pickwick Papers*, (Chapter "A Good-Humoured Christmas Chapter", 1837).americanliterature.com.
4. Mamadjonov M., Bekmuxammedova F. "Mehmon" so'zining o'zbek va ingliz maqollarida ijobiy ham salbiy ma'noda qo'llanilishi, FarDU Ilmiy Xabarlar, 2024/№2, 369–372 betlar.journal.fdu.uzjournal.fdu.uz.
5. M.Qo'shnazarova, A.Otaboyev. "Hayrat ul-abror" dostonida Alisher Navoiy so'z qudrati, Uzbek Scholar Journal, Volume 05, 2022, -B.56–63.uzbekscholar.com.
6. Najmiddinova M.N., Najmiddinova G.N. "Pedagogical mechanisms for improving student knowledge with the help of Artificial Intelligence". International journal of scientific researchers". www.wordlyknowledge.uz. Volume: 2, Issue: 1, 2023.
7. Najmiddinova M.N., Najmiddinova S.N. "Ways to organize the activities of teachers in the process of distance Education". Asian Journal of Multidimensional Research, ISSN: 2278-4853 Vol. 11, Issue 5, May 2022.
8. Najmiddinova M.N. "Practical basis of the problem of teaching foreign languages in high education system". International Conference on Sustainable Development and Economics. June 24-25.
9. Najmiddinova M.N. Linguodidactic features of proverbs related to the concept of "hospitality" (Examples from English and Uzbek languages) // il va adabiyot.uz Ilmiy-metodik elektron jurnal. -tilvaadabiyotuz@gmail.com, 6-son.2025.-B.227-230. <https://oak.uz/pages/4802>
10. Najmiddinova M.N., Furqatova H.A., Nabiyeva D.G'. "Linguistic features of phraseological units with a common meaning "hospitality", "Modern trends of teaching in the context of innovative and digital technologies in higher education: prospects, problems and solutions". November 29, 2024. -B.607-609.<https://doi.org/10.5281/zenodo.14259715>.
11. Najmiddinova M.N. "Linguocultural and linguopragmatic features of the concept of "hospitality" in English and Uzbek"//International conference Philology, Methodology, Translation Studies: Current Issues of Modern Science. -8-9.11.2024.-P.306-309.<https://doi.org/10.2024/1xm0b673>.

